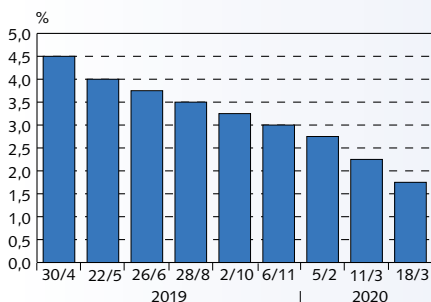

Efnahagsaðgerðir vegna COVID-19-heimsfaraldursins

Mynd 1

Meginvextir Seðlabanka Íslands¹

Apríl 2019 - maí 2020

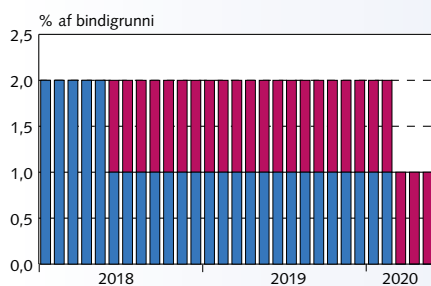

1. Meginvextir Seðlabankans eru vextir á 7 daga bundnum innlánnum.
Heimild: Seðlabanki Íslands.

Mynd 2

Bindiskylda¹

1. janúar 2018 - 15. maí 2020

Meðaltals bindiskylda
Föst bindiskylda

1. Bindiskylda leggst á viðskiptabanka og sparisjóði og er hlutfall af bindigrunni sem nær til innlána og útgáfu eigin skuldabréfa með allt að tveggja ára líftíma.
Heimild: Seðlabanki Íslands.

COVID-19-farsóttin og aðgerðir stjórnvalda til að hemja útbreiðslu hennar hafa valdið því að efnahagshorfur í heimsbúskapnum hafa breyst mikið á skömmum tíma (sjá nánar í rammagrein 1). Starfsemi margra fyrirtækja er verulega skert og innlend sem og erlend eftirspurn hefur dregist saman svo að um munar. Miklar hreyfingar hafa einnig orðið á fjármálamörkuðum, bæði hér á landi og alþjóðlega. Samdráttur efnahagssumsvifa hefur verið óvenju mikill og snarpur en væntingar standa til að viðsnúningur hefjist á seinni hluta ársins. Meginverkefni hagstjórnar er að milda eins og unnt er efnahagsleg áhrif farsóttarinnar og fleyta heimilum og fyrirtækjum yfir erfiðasta hjallann. Með því er reynt að lágmarka líkurnar á að þau verði fyrir varanlegu áfalli svo að tryggja megi að efnahagsbatinn verði sem kröftugastur þegar farsóttin hjaðnar.

Aðgerðir í peningamálum

Frá því að farsóttin brast á hefur Seðlabanki Íslands gripið til viðtækra aðgerða til að slaka á taumhaldi peningastefnunnar og tryggja aukið laust fé í umferð í þeim tilgangi að styðja við eftirspurn, bæta aðgengi að lánsfé og varðveita stöðugleika fjármálakerfisins. Með því leitast bankinn við að ná þeim markmiðum sem honum eru sett, þ.e. að draga úr efnahagssamdrættinum svo að unnt sé að halda verðbólgu við verðbólguþröskulmið og tryggja fjármálalegan stöðugleika.

Vextir Seðlabankans lækkaðir um 1 prósentu

Peningastefnunefnd Seðlabankans tilkynnti um 0,5 prósentna lækkun meginvaxta Seðlabankans 11. mars og aftur 18. mars (mynd 1). Voru meginvextir bankans þá orðnir 1,75%. Fyrir þessar lækkunarir voru þeir orðnir lægri en nokkru sinni áður. Tilgangur vaxtalækkanna var að slaka á taumhaldi peningastefnunnar vegna versnandi efnahagshorfa í kjölfar aukinnar útbreiðslu veirunnar og neikvæðra áhrifa af aðgerðum stjórnvalda bæði hér á landi og víða annars staðar til þess að hefta frekari útbreiðslu sjúkdómsins.

Lausafé í umferð aukið

Til að styðja enn frekar við eftirspurn hefur Seðlabankinn gripið til viðtækra aðgerða sem miða að því að auðvelda aðgengi fjármálafyrirtækja að lausu fé og greiða þannig fyrir lánveitingu þeirra til heimila og fyrirtækja.

Hinn 11. mars sl. tilkynnti peningastefnunefnd Seðlabankans um breytingar á bindiskyldu, þ.e. hve miklu innlánsstofnanir þurfa að halda eftir af skuldbindingum sínum í lausafjárreignum bundnum í Seðlabankanum en bindiskyldan skiptist í meðaltalsbindiskyldu og fasta bindiskyldu. Meðaltalsbindiskyldan, þ.e. skylda innlánsstofnana til að binda ákveðið hlutfall af lausu fé að meðaltali innan ákveðins binditímabils, var lækkuð úr 1% af skammtímafjármögnun þeirra í 0% (mynd 2). Þótt föstu bindiskyldunni, þ.e. þeim hluta sem innlánsstofnanir þurfa að binda af lausu fé öllum stundum, hafi verið haldið óbreyttu í 1% var meðferð hennar í lausafjárreglum breytt. Með því hækkaði lausafjárhlutfall innlánsstofnana þótt fasta bindiskyldan væri óbreytt. Með þessum breytingum á bindiskyldu rýmkaði lausafjárstaða innlánsstofnana um u.þ.b. 40 ma.kr.

Þá tilkynnti fjármálastöðugleikanefnd Seðlabankans hinn 18. mars að slakað yrði á eiginfjárkröfum fjármálafyrirtækja í þeim tilgangi að auka útlánagetu þeirra og skapa þeim aukið svigrúm til að endurskipuleggja skuldir heimila og fyrirtækja í vanda. Sveiflujöfnunarauki, þ.e. sérstök eiginfjárfrafa sem hafði verið byggð upp á undanförunum árum til þess að efla viðnámsþrótt fjármálafyrirtækja, var lækkaður

úr 2% í 0% og mun haldast þar í að minnsta kosti tvö ár. Að öðru óbreyttu eykur þessi aðgerð svigrúm lánastofnana til að stækka lána-safn sitt um 12,5% eða um 350 ma.kr.

Hinn 27. mars tilkynnti Seðlabankinn síðan að hann myndi draga úr aðgengi fjármálafyrirtækja að eins mánaðar bundnum innlánum í Seðlabankanum. Þessi innlán hafa m.a. verið einn meginfarvegur fjármálafyrirtækja til að ávaxta laust fé í krónum og mæta lausafjárkröfum enda hefur lítið framboð verið af ríkisbréfum. Viðskiptabankarnir hafa geymt töluvert af lausu fé á þessum reikningum og hafa vextir á þeim verið nokkru hærri en meginvextir Seðlabankans. Með því að draga úr framboði bundinna innstæðna með þessum hætti verða bankarnir að finna umfram lausu fé annan farveg þ.e. geyma það á viðskiptareikningum eða bundnum sjö daga innstæðum, nýta það til að kaupa ríkisskuldabréf eða að auka við aðrar eignir eins og t.d. útlán.

Til að tryggja enn frekar að innlánsstofnanir hafi aðgang að nægu lausafé tilkynntu fjármálastöðugleikanefnd og peningastefnunefnd hinn 8. apríl að sett yrði á stofn sérstök og tímabundin lausfjárfyrirgreiðsla í formi veðlana þar sem hæfi veða yrði útvíkkað. Þessi aðgerð er fyrst og fremst hugsuð til að tryggja smærri innlánsstofnunum nægan aðgang að lausu fé á meðan farsóttin geisar.

Kaup á ríkisskuldabréfum á eftirmarkaði

Peningastefnunefnd Seðlabankans tilkynnti hinn 23. mars að Seðlabankinn myndi hefja kaup á ríkisskuldabréfum á eftirmarkaði. Tilgangurinn var að tryggja enn frekar að lausara taumhald peningastefnunnar miðlist með eðlilegum hætti til heimila og fyrirtækja. Tilkynnt var að kaupin gætu numið allt að 150 ma.kr. eða sem samsvarar um 5% af vergri landsframleiðslu en frekari útfærsla kaupanna var kynnt hinn 22. apríl sl. Snemma í maí hóf bankinn svo að kaupa ríkisskuldabréf en stefnt er að því að umfang kaupanna geti orðið allt að 20 ma.kr. á öðrum ársfjórðungi.

Þessi aðgerð er sérstaklega mikilvæg við núverandi aðstæður þar sem fyrirséð er að ríkissjóður þurfi að afla sér töluverðs lánsfjár með útgáfu ríkisbréfa til að fjármagna aðgerðir vegna farsóttarinnar. Því var hætta á að aukið framboð ríkisskuldabréfa myndi þrýsta upp markaðsvöxtum og þannig trufla miðlun lausara taumhalds peningastefnunnar yfir í lengri vexti, þ.e. út vaxtarófið. Áhrif þessara aðgerða Seðlabankans sáust strax í kjölfar yfirlýsingar peningastefnunefndarinnar í mars en langtímavextir lækkuðu í kjölfarið um 0,37 prósentur (mynd 3).

Aðrar aðgerðir Seðlabankans

Seðlabankinn hafði áður tilkynnt að frá 1. apríl sl. yrði innlánsstofnunum einum heimilt að eiga innlánsreikning í Seðlabankanum. Við það færðust innstæður ýmissa annarra fjármálafyrirtækja og ríkisstofnana út í fjármálakerfið sem styrkir lausafjárstöðu innlánsstofnana og miðlun peningastefnunnar.

Seðlabankinn hefur einnig beitt inngrípum á gjaldeyrismarkaði undanfarna mánuði í því skyni að draga úr óhóflegum sveiflum í gengi krónunnar. Þá hefur bankinn hvatt lífeyrissjóði til þess að draga úr kaupum á erlendum gjaldeyri til að fjármagna erlenda fjárfestingu þangað til að um hægist. Jafnframt hefur bankinn tryggt sér aðgang að sérstökum tímabundnum endurhverfum viðskiptaglugga bandaríska seðlabankans þar sem Seðlabankinn hefur aðgang að lausafé í Bandaríkjadöllum gegn veði í bandarískum ríkisverðbréfum úr gjaldeyrisforða bankans. Að lokum hefur bankinn beint þeim tilmælum til stjórna fjármálafyrirtækja að nýta ekki bætt lausafjárstöðu og minni eiginfjárkröfur til arðgreiðslna.

Mynd 3
Ávöxtunarkrafa 10 ára ríkistryggðra skuldabréfa¹

1. janúar 2018 - 15. maí 2020

1. Út frá eingreiðsluferli (metnum með aðferð Nelson-Siegel) þar sem notast er við vexti á millibankamarkaði með krónum og vexti ríkistryggðra skuldabréfa.

Heimild: Seðlabanki Íslands.

Aðgerðir í ríkisfjármálum

Meginmarkmið aðgerða stjórnvalda í ríkisfjármálum hefur annars vegar verið að milda áfallið fyrir þau heimili og fyrirtæki sem eru hvað mest berskjölduð fyrir áhrifum farsóttarinnar og hins vegar að reyna að vernda störf og fyrirtæki á meðan farsóttin geisar og styðja við kröftugan efnahagsbata þegar hún rénar.

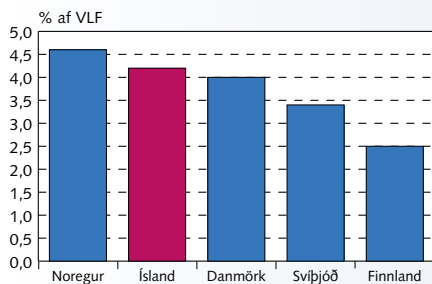
Aðgerðir og umfang þeirra

Ríkisstjórnin kynnti í mars og apríl aðgerðir í yfir tuttugu liðum sem miða að því að milda efnahagsáhrif farsóttarinnar og er umfang þeirra metið á tæplega 352 ma.kr. eða sem samsvarar 11,9% af vergeri landsframleiðslu síðasta árs. Ef eingöngu er horft til aðgerða sem fela í sér bein áhrif á afkomu ríkissjóðs samsvarar umfang aðgerðanna um 4,2% af landsframleiðslu sem er áþekkt umfanginu sem stjórnvöld í Noregi og Danmörku hafa kynnt (mynd 4).

Í efnahagslegu tilliti snúast aðgerðirnar í meginatriðum annars vegar um að draga úr tekjumissi heimila og fyrirtækja í vanda og hins vegar að styðja við aukin efnahagsumsvif í þjóðarbúskapnum nú þegar eftirspurn einkaaðila dregst verulega saman. Sérstakar aðgerðir beinast einnig að því að bæta hag námsmanna og vernda þá sem búa við viðkvæma heilsu eða erfiðar félagslegar aðstæður (tafla 1).

Mynd 4

Alþjóðlegur samanburður á umfangi aðgerða á sviði fjármálastefnu¹

1. Aðeins er tekið tillit til þeirra aðgerða sem hafa bein áhrif á rekstrarreikning ríkissjóða viðkomandi landa.

Heimildir: Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, Stjórnarráð Íslands, Seðlabanki Íslands.

Tafla 1. Aðgerðir í ríkisfjármálum vegna COVID-19

Úrræði	Umfang (ma.kr.)
Brúarlán til atvinnulífs með ábyrgð ríkissjóðs ¹	70,0
Stuðningslán ¹	40,0
Frestun skattgreiðslna ¹	75,0
Jöfnun tekjuskatts fyrirtækja ¹	13,0
Lokunarstyrkir ²	2,5
Flyting á lækkun bankaskatts ²	11,0
Frestun gjalddaga aðflutningsgjalda og niðurfelling tollafrgreiðslugjalda ^{1,2}	13,6
Hlutastarfaleið ³	38,0
Laun greidd á uppsagnarfresti ³	25,0
Laun greidd í sóttkvi ³	1,0
Barnabótaauk ³	3,0
Aukin heimild til úttekta séreignarsparnaðar ⁴	10,0
Sérstakar aðgerðir sem beinast að ferðaþjónustu ^{2,3}	4,6
Sértækur stuðningur til fjölmiðla, sveitarstjórna og framlinustarfsmanna ³	4,7
Nýsköpun, rannsóknir og þróun ^{2,3}	5,2
Frekari atvinnuúrræði námsmanna og listamanna ³	2,5
Úrræði fyrir námsmenn og viðkvæma hópa ³	4,7
Hækkun á endurgreiðslu virðisaukaskatts vegna vinnu við fasteignir ²	8,0
Sérstakt fjárfestingaráttak ³	20,0

1. Hefur áhrif á efnahags- og sjóðstreymisreikninga fyrirtækja. 2. Felur í sér að ríkissjóður gefur eftir tekjur. 3. Hefur í för með sér aukin útgjöld ríkissjóðs. 4. Hefur í för með sér að handbært fé heimila til ráðstöfunar í neysluútgjöld eykst.

Heimildir: Stjórnarráð Íslands, Seðlabanki Íslands.

Fyrirtækjum auðveldað að takast á við tímabundinn tekjumissi

Einn umfangsmesti hluti aðgerða stjórnvalda felst í aðgerðum til að fleyta fyrirtækjum í gegnum tímabil þar sem tekjur dragast verulega saman vegna faraldursins og þeirra sóttvarnaaðgerða sem eiga að hamla útbreiðslu hans. Ríkissjóður mun þannig ábyrgjast allt að 70% brúarlána til fyrirtækja sem talin eru lífvænleg og nemur fjárhæð

ábyrgðar ríkisins allt að 50 ma.kr. en áhrif aðgerðarinnar á efnahagsreikninga og sjóðstreymi fyrirtækja eru talin nema 70 ma.kr.

Til að vinna enn frekar gegn lausafjávanda minni fyrirtækja mun ríkið einnig veita stuðningslán til þrjátíu mánaða hið minnsta, að hámarki 40 m.kr. til hvers fyrirtækis. Full ríkisábyrgð er á fyrstu 10 m.kr. en 85% af lánsupphæð umfram það. Vaxtakjör lána að 10 m.kr. markinu miðast við meginvexti Seðlabankans en á lánsfjárhæð umfram fulla ríkisábyrgð er gert ráð fyrir að lánveitanda sé heimilt að reikna hóflegt álag sem endurspeglar áhættu lánveitanda. Áætlað er að 40 ma.kr. verði lánaðir með þessum hætti og verða lánin afgreidd í gegnum viðskiptabankana eins og brúarlánin.

Fyrirtækjum verður einnig heimilt að fresta allt að þremur gjalddögum staðgreiðslu og tryggingagjalds fram á næsta ár ef þau hafa lent í rekstrarörðugleikum og er því ætlað að bæta lausafjárstöðu fyrirtækja um 75 ma.kr. Þá er reynt að bæta lausafjárstöðu fyrirtækja um aðra 13 ma.kr. með því að gefa þeim kost á að tekju-skattsjafna tapi þessa árs á móti hagnaði síðastliðins árs.

Þeim aðilum sem gert var að loka vegna sóttvarna verður einnig veittur lokunarstyrkur að hámarki 2,4 m.kr. til að bæta upp hluta tekjufalls og auðvelda þeim að standa undir föstum kostnaði sem fallið hefur á þá á meðan lokun stóð yfir. Áætlað umfang þessara lokunarstyrkja er 2,5 ma.kr.

Þá hefur 11 ma.kr. lækkun skatts á fjármálafyrirtæki verið flýtt, tollafgreiðslugjöld verið felld niður út þetta ár og gjalddögum aðflutningsgjalda frestað um fjóra mánuði. Samtals verður ríkissjóður af 13,6 ma.kr. í ár vegna þessara gjaldabreytinga.

Dregið úr tekjumissi heimila

Ríkissjóður mun einnig tryggja starfsfólki tekjur vegna tímabundinnar skerðingar á vinnu. Í fyrsta lagi mun ríkissjóður greiða tekjutengdar atvinnuleysisbætur í hlutfalli við skerðingu á starfshlutfalli ef atvinnurekandi þarf að draga úr umsvifum vegna áhrifa sóttvarnaraðgerða. Lágmarksstarfshlutfall er 25% fram til 1. júlí en 50% eftir það þar til að úrræðið fellur niður hinn 1. september nk. Hjá þeim sem þessi aðgerð nær til geta laun frá atvinnurekanda og greiðslur atvinnuleysisbóta samanlagt þó ekki numið hærri fjárhæð en 90% af meðaltali heildarlauna starfsmanns á mánuði og aldrei meira en 700 þ.kr. Mánaðarlaun fyrir 100% starf sem eru 400 þ.kr. eða lægri eru þó tryggð að fullu. Ekki liggur fyrir mat á kostnaði vegna þessarar aðgerðar en gera má ráð fyrir að hann nemi u.þ.b. 38 ma.kr.

Í öðru lagi verður fyrirtækjum gefinn kostur á að sækja um stuðning úr ríkissjóði vegna greiðslu hluta launakostnaðar á uppsagnarfresti. Stuðningurinn verður í formi greiðslu að hámarki 633 þ.kr. á mánuði í allt að þrjá mánuði og einskordast við fyrirtæki sem orðið hafa fyrir að lágmarki 75% tekjufalli og sjá fram á áframhaldandi tekjufall að minnsta kosti út þetta ár. Áætlað er að allt að fjórðungur fyrirtækja hafi orðið fyrir slíku tekjutapi. Hámarkshlutfall stuðnings úr ríkissjóði verður 85% og er úrræðið í boði frá 1. maí til 30. september nk. Kostnaður vegna þessarar aðgerðar er áætlaður 25 ma.kr. Í þriðja lagi mun ríkissjóður endurgreiða atvinnurekendum laun starfsmanna meðan þeir eru í sóttkví og greiða sjálfstætt starfandi 80% af tekjum síðasta árs, allt að 633 þ.kr. á mánuði. Kostnaður ríkissjóðs vegna þessa er áætlaður 1 ma.kr.

Hvatar til aukinnar efnahagsstarfsemi

Í aðgerðum stjórnvalda felast einnig aðrir hvatar til þess að styðja við efnahagsstarfsemi og draga úr neikvæðum áhrifum farsóttarinnar á þjóðarþúskapinn. Komið er til móts við barnafjölskyldur með sér-

stökum barnabótaauka sem er áætlað að kosti um 3 ma.kr. Þá er heimild til fyrirframúttektar séreignarlífeyrissparnaðar aukin og gera áætlanir stjórnvalda ráð fyrir að umfang þeirrar aðgerðar verði 10 ma.kr. en af þeirri fjárhæð munu um 4 ma.kr. renna til hins opinbera í tekjuskatt. Þessar aðgerðir hafa í för með sér að handbært fé heimila til ráðstöfunar í neysluútgjöld eykst.

Sértækur stuðningur við ferðaþjónustu

Til að styðja sérstaklega við innlenda ferðaþjónustu er gistináttagjald fellt niður út næsta ár og gjalddögum vegna fyrstu þriggja mánaða ársins frestað fram í febrúar 2022. Þá ætlar ríkissjóður að verja 1,5 ma.kr. til útgáfu sérstakra gjafabréfa til allra fullorðinna landsmanna sem unnt verður að nota til að greiða fyrir ferðaþjónustu innanlands auk þess sem settir verða 1,5 ma.kr. í sérstakt markaðsátak fyrir Ísland sem áfangastað ferðamanna. Samtals er áætlað að sértækur stuðningur við ferðaþjónustu muni nema 4,6 ma.kr.

Aðrar stuðningsaðgerðir

Ákveðið hefur verið að styðja sérstaklega við einkarekna fréttafjölmiðla um allt að 350 m.kr. til að bæta þeim að hluta það tekjutap sem þeir hafa orðið fyrir. Einnig er horft til að styðja við sveitarfélög sem hafa orðið hvað mest fyrir áhrifum af sóttvarnaraðgerðunum og er þar sérstaklega horft til Suðurnesja. Jafnframt er litið til þess að styðja við fjárfestingu sveitarfélaga með því að láta átakið „Allir vinna“ einnig ná til sveitarstjórnarstigsins og þá fær Fasteignasjóður Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga heimild til að veita sveitarfélögum styrki. Heilbrigðisstarfsmenn og viðbragðsaðilar í framlínu baráttunnar við farsóttina fá einnig sérstaka 1 ma.kr. álagsgreiðslu. Þessi stuðningur nemur alls 4,7 ma.kr. Hvatar til rannsóknar- og þróunarstarfsemi eru einnig auknir og fjármögnun til nýsköpunar aukin. Kostnaður ríkissjóðs vegna þessa er áætlaður 5,2 ma.kr.

Einnig er gripið til ýmissa aðgerða til að mæta sérstökum aðstæðum ólíkra hópa vegna faraldursins og afleiðinga hans. Fjölgað verður um allt að 3 þúsund sumarstörf fyrir námsmenn hjá hinu opinbera. Þá hefur einnig verið ákveðið að fjölga listamönnum á listamannalaunum um allt að 40%. Kostnaður vegna þessa er áætlaður 2,5 ma.kr. Jafnframt er fé veitt til nýrra úrræða sem ætlað er að auka vinnufærni atvinnuleitenda. Fé verður auk þess veitt til nýrra geðheilbrigðis- og félagslegra úrræða til verndar viðkvæmum hópum. Kostnaður vegna þessara úrræða er áætlaður 4,7 ma.kr.

Aukið fé og hvatning til fjárfestingar

Átakið „Allir vinna“ verður útvíkkað þannig að endurgreiðsla virðisaukaskatts vegna vinnu við viðhald, endurbætur og nýbyggingu fasteigna verður hækkað úr 60% í 100%. Því til viðbótar er virðisaukaskattur vegna vinnu vegna bílaviðgerða nú einnig endurgreiddur. Það mun gilda fram að áramótum og er áætlað að tekjutap ríkissjóðs vegna þeirrar aðgerðar verði um 8 ma.kr.

Að lokum hafa stjórnvöld ákveðið að flýta umsvifamiklum fjárfestingarverkefnum og auka heildarfjárfestingaráform hins opinbera á árinu um 20 ma.kr. frá því sem áður hafði verið ákveðið. Þar vegur þýngst fjárfesting í samgöngumannvirkjum og öðrum innviðum en þessu til viðbótar kemur 10 ma.kr. flýting á fjárfestingu opinberra fyrirtækja.